

Tóth Ágnes

Miről beszélnek a levéltári források?

A Magyar Agrártudományi Egyetem Mezőgazdaságtudományi Kara Debreceni Osztályának története (1945–1949)

Előzmények

A nagy viláégés utáni konszolidációs folyamatok és reformok nem hagyták érintetlenül a magyar felsőoktatás szerkezetét sem. Felsőoktatási intézmények, képzések szűntek meg, új szakok alakultak, karok váltak önállóvá. Dolgozatomban most kizárólag a magyar agrárképzést érintő szerkezeti változásokra, és ezen belül is leginkább a Debreceni Gazdasági Akadémia működését befolyásoló intézkedésekre szeretnék kitérni.

A kor kihívásaira reagáló önálló agráregyetem létesítésének a gondolata már az 1900-as évek elején felmerült. Az agrárképzés egyetemi szintű oktatása 1920-ban kezdődött meg a Budapesti Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Karának Mezőgazdasági Osztályán. A képzést 1934-től a József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Mezőgazdasági és Állatorvosi Karának Mezőgazdasági Osztálya vette át. 1945-ben budapesti székhellyel és négy karral alapították meg az első Magyar Agrártudományi Egyetemet.

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 8740/1945. M. E. számú rendeletének 1. §-a az alábbiak szerint rendelkezett: „Az agrártudományok felsőfokú művelése és tanítása céljából Budapesten a Földművelésügyi miniszter felügyelete alatt álló Magyar Agrártudományi Egyetemet állítanak fel”.¹ A rendelet értelmében az egyetem négy kara a következő volt:

1. Mezőgazdaságtudományi Kar
2. Állatorvostudományi Kar
3. Erdőgazdaságtudományi Kar
4. Kert- és Szőlőgazdaságtudományi Kar

A Mezőgazdaságtudományi Kar további négy osztályra tagozódott: budapesti, debreceni, keszthelyi és mosonmagyaróvári osztályokra. A szervezeti tagozódásból jól látszik, hogy ide olvasztották be a korábban gazdasági akadémiaként vagy mezőgazdasági főiskolaként működött intézményeket. A József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem (továbbiakban Műszaki Egyetem) Mezőgazdasági és Állatorvosi Karát, valamint a mosonmagyaróvári, a debreceni és keszthelyi mezőgazdasági főiskolákat, a Magyar Kertészeti és Szőlészeti Főiskolát az 1945/46. tanévtől, míg a Műszaki Egyetem Bánya-, Kohó- és Erdőmérnöki Karának Erdőmérnöki Osztályát majd az 1946/47. tanévtől kellett az egyetem önkormányzati szervezetébe integrálni.

¹ Ideiglenes Nemzeti Kormány 8740/1945. M. E. sz. rendelete a Magyar Agrártudományi Egyetem felállításáról és szervezéséről. 1945. szeptember 26.

Az agráregyetem tanárai azonos jogokat kaptak a hazai tudományegyetemek nyilvános rendes és rendkívüli tanáraival. A korábban is egyetemi karként működött Állatorvostudományi és Erdőmérnöki Karok oktatói újabb kinevezés nélkül folytathatták működésüket. A törvény után nem sokkal megjelent a végrehajtási utasítás,² ami az új egyetem szervezeti-működési rendjét határozta meg. Az egyetem székhelye Budapesten volt. A szervezeti szabályzat az egyetem felállítását azzal indokolta, hogy az újjászülött Magyarországnak szüksége van jól képzett, okleveles mezőgazdászokra, állatorvosokra, erdőmérnökökre, valamint okleveles kert- és szőlőgazdákra. Az egyetem ezen felül lehetőséget teremtett szakmai továbbképzéseken való részvételre a munkaerőpiacon elhelyezkedettek számára is. A „parasztegyetemet” kezdettől fogva sok támadás érte kívülről és belülről egyaránt. Az egyetem élén rektor állt, akit egy évre választottak a nyilvános rendes tanárok közül a négy kar megállapított sorrendje szerint. A kéthavonta összehívott egyetemi tanács tagjai a rektor, a karok dékánjai, a prorektor és a prodékánok voltak.

A négy tudományegyetemi kar belügyekben önállóságot élvezett; minden kar maga készíthette el tanulmányi és vizsgaszabályzatát. A karok élén dékán állt, a kari tanácsnak minden nyilvános rendes és rendkívüli tanár a tagja volt. A tanszékeket betölteni pályázat útján lehetett, amit a földművelésügyi miniszter írt ki. Kivételesen, külön indokok alapján lehetőség volt a katedrákat meghívás útján is betölteni. A rendelet 44. §-a tért ki a Mezőgazdaságtudományi Kar osztályainak működésére. Eszerint az osztályok egymás mellé rendelt, egyenrangú tagjai voltak a karnak, élükön az osztályelnökkel. A budapesti osztály osztályelnöki tisztét a kar mindenkor dékánja látta el. Az osztályelnököket egy évre választották, ők a vidéki osztályokon gyakorlatilag dékáni teendőket láttak el. Minden kari ülés előtt a vidéki osztályokon osztályülést kellett összehívni. A Debrecenben megalakult osztálytanácsnak 10 tagja volt, amely a főiskolai nyilvános rendes és rendkívüli tanárokból, továbbá a főiskolai intézeti tanárokból állt. Bár az egyetem szervezeti rendjében ez egy átmeneti, ideiglenes képződmény volt, mégis érvényes határozatokat hozhatott.

² Földművelésügyi Miniszter 53.999/1945. F. M. sz. rendelete a Magyar Agrártudományi Egyetem szervezeti szabályzatának megállapításáról. 1945. október 2.

A Debreceni Osztály története

1. kép. Gazdasági Akadémia.³

A történet 1944. szeptember 13-án indult, amikor a Debreceni Gazdasági Akadémia Igazgatósága az intézmény kiürítését elrendelő utasítást kapott, amit az általános hadművelleti helyzet alakulásával indokoltak.⁴ Befogadó intézménynek a Magyaróváron működő Mezőgazdasági Főiskolát jelölték ki. Az utasítás értelmében el kellett költöztetni a tanügyi és személyi nyilvántartásokat, anyakönyveket, okmányokat, szerződéseket, továbbá a két évnél nem régebbi irattári anyagokat. Szállítani kellett a tenyészállatokat és a rájuk vonatkozó törzskönyveket. Az állatokkal több hétre elegendő abrakot és szalastakarmányt is vittek. Tanulóotthoni felszereléseket, elsősorban a textilneműket, műszereket, értékesebb gyűjteményeket, valamint a laboratóriumi felszereléseket szintén összehapolták. A kiürítés következményeként a tanítás szünetelt, de a tangazdaságot tovább kellett üzemeltetni a termelés folytonossága érdekében. Igásállatot és felszerelést hagytak vissza, illetve olyan tehénlétszámot, ami biztosította az illetmény kiadását az itthon maradt és a gazdaságban dolgozó szegődményesek számára.

1944 végén Debrecen második alkalommal lett az ország fővárosa. Itt ült össze az Ideiglenes Nemzetgyűlés és alakult meg az Ideiglenes Nemzeti Kormány. Az Ideiglenes Nemzeti Kormány Földművelésügyi minisztere 1945. január elején megbízást adott a debrecen-pallagpusztai Mezőgazdasági Főiskola újjászervezésére,⁵ és megbízott igazgatójának Tóth Mihály mezőgazdasági főiskolai tanárt nevezte ki.⁶

³ <https://gallery.bungaricana.hu/hu/OSZKKepekslap/9688/?img=0&bbox=-1795%2C-2192%2C5109%2C80>
(Utolsó letöltés: 2016. 09. 20.)

⁴ MNL HBML VIII.13.b 1. cs. Földművelésügyi Miniszter 350.920/Hy. Om. biz. 1944. X. 2.

⁵ MNL HBML VIII.13.b 1. cs. 121/1945.

⁶ 20/1945. F. M. sz. rendelet. 1945. január 5.

*Tóth Mihály
mb. igazgató
(1945)*

2. kép. Dr. Tóth Mihály.⁷

Az indoklásban elhangzott, hogy az ország két mezőgazdasági főiskolája, ami Kolozsváron és Mosonmagyaróváron található, még nincsenek a magyar nemzeti kormány fennhatósága alatt.

Az 1944/45. tanévtől a debreceni Magyar Gazdasági Akadémia, mint Magyar Mezőgazdasági Főiskola folytatta működését.⁸ A főiskola első dékánválasztó kari ülését majd csak akkor tarthatta meg, ha már legalább három nyilvános rendes tanár működött a főiskolán. Az előadások megkezdéséről a napilapok útján értesítették a hallgatókat. Az előadások 1945. február 1-jén kezdődtek meg, és az első félév már március végén véget

⁷ Dr. Fürjné 2008. 37.

⁸ 33.046/1945. F. M. sz. rendelet a Debreceni Gazdasági Akadémiát mezőgazdasági főiskolává szervezte át. Dékánt és prodékánt nem választhattak, a főiskolát megbízott igazgató vezette. 1945. március 31-én nevezték ki az alábbi mezőgazdasági főiskolai tanárokat: Magyar Andrást az Állattenyésztési Tanszék vezetőjévé, Dezső Györgyöt az Általános Növénytermesztési Tanszék vezetőjévé, Bodnár Miklóst a Közgazdasági Tanszék vezetőjévé, Kovassy Gyulát az Állatbonctani és Egészségügyi Tanszék vezetőjévé, Szelecsényi Norbertet a Mezőgazdasági Üzemtani Tanszék vezetőjévé. Áthelyezéssel kerültek a főiskolához: Penyigei Dénes, aki a Részletes Növénytermesztés Tanszékét, Pogácsás György, aki a Növényélettani és Növénykörtani Tanszékét, illetve Gál Sándor, aki a Takarmányozástani és Tejgazdaságtani Tanszékét vezette.

ért. A második félévre beiratkozott 60 hallgatónak a tanulmányi idő április 15-től június 15-ig tartott. A hallgatók egyharmada látogatta csak az előadásokat. Ennek okát az élelmezési nehézségekben, a rossz közlekedésben és abban látták, hogy a főiskola kollégiumát ekkor még orosz katonák használták. „*Nem illehet szerénytelenség vádja, amikor kijelentjük, hogy a tanári kar úttörő munkát végzett, amikor elsőnek az országban megszervezte a mezőgazdasági felsőoktatást az új demokratikus szellemben, demokratikus tanári karral.*” – olvashatjuk az 1945. május 25-i jegyzőkönyvben.⁹

Májusban került sor a visszatért tanári és tisztviselői kar ügyének tárgyalására.¹⁰ A jelenlegi vezetés nem fogadta tárt karokkal őket. Gulyás Antal korábbi akadémiai igazgató előadta, hogy ők nem elmenekültek, hanem a földművelésügyi miniszter rendeletének értelmében, utasításra hagyták el az akadémiát, és települtek át Mosonmagyaróvárra. A volt igazgató ismertette a kitelepülés körülményeit. Fogatokkal indultak el Óvárra, az első karaván szeptember 30-án, a második október 8-án indult útnak. Egy szakaltisztet bíztak meg az itt maradt értékek őrzetével, azonban családját féltve ő is elmenekült az oroszok elől 1944. október 19-én. Az értékek egy részét ládába csomagolva a mezőkövesdi Téli Gazdasági Iskolánál helyezték el. Maga a minisztérium is elismerte 2248/1945. számú rendeletével, hogy a gazdasági akadémia nem elmenekült, hanem utasításra hagyta el Debrecent. Az igazgató és a tanszemélyzet az akadémiának Németországba, Halléba történő kitelepítését már nem hajtotta végre. A volt gazdasági akadémiai igazgatót az alkalmazottak sem fogadták szívesen, panaszt tettek ellene, és mivel majdnem tettelegesséig fajult a vita, a jelenlegi vezetés a múltban tanúsított magatartása miatt kitiltotta a főiskola területéről.¹¹

Az igazoló bizottság ahhoz kötötte a visszatértek igazoló eljárásának a lefolytatását, hogy a kitelepített értékeket előbb szállítsák vissza Debrecenbe. 1945. június elején számoltak be a Mezőkövesden maradt értékek sorsáról.¹² Mezőkövesden 5 hónapon át tartózkodott orosz hadsereg, akik a Téli Gazdasági Iskola épületét is lefoglalták. Az akadémia által elhelyezett 8 láda tartalma teljes mértékben tönkrement. Mindent összetörtek vagy elégettek, csak egy mikroszkóp alkatrészei maradtak meg, továbbá okmányok, amiket szét kell válogatni. Június folyamán az azonosítható iratokat egy ládába csomagolták, és poggyászként vasúton feladták. Az Óváron maradt értékek visszaszállítása sem volt egyszerű, mivel minden hidat felrobbantottak. Egyelőre vagonot szerezni nem tudtak, de legalább az ott hagyott értékek megvoltak és biztonságban voltak. Egyedül az Óváron maradt állatok biztonságát nem tudták garantálni, mivel a húshiány miatt az oroszok már 2 tehenet így is rekviráltak. 1945 augusztusában sikerült Óvárrol is visszaszállítani az értékek nagy részét, az elásott platinakészlet kivételével. Kalandos utazás volt, mert a költözéshez szükséges pénz átvételére 10 napot kellett Pesten várakozni. Addig Óváron előkészítették a csomagokat, amit Győrig fuvarosokkal szállítottak, ahol vagonokba pakolva indították útnak Debrecen felé. Az út az óvári berakodástól 8 napig tartott. A debreceni pályaudvaron további másfél napot töltöttek el, mire sikerült Pálalagra szállítani mindent. Közben az akadémia korábbi igazgatóját, Gulyás Antalt¹³ és

⁹ MNL HBML VIII.13.a 1. k. Jegyzőkönyv, 1945. május 25.

¹⁰ Uo. Jegyzőkönyv, 1945. május 24.

¹¹ Uo. Jegyzőkönyv, 1945. május 25.

¹² Uo. Jegyzőkönyv, 1945. június 7.

¹³ 1945 júniusában tartóztatták le; a Festetics Bajtársi Szövetség összejövételén tartott beszéde miatt vádolták meg.

egyik tanárát, Arany Sándort a rendőrség őrizetbe vette németbarát magatartás vádjával. Végül felmentő határozat született, de a volt igazgatót az igazoló bizottság 5 évre kizárta az előléptetésből, és vezetői állásra alkalmatlannak minősítette.

A főiskola nehézségeiről a megbízott igazgató jelentéseiből kaphatunk képet. A hallgatók számára ugyan volt konviktus, de abban előbb magyar, majd német katonák voltak elszállásolva. 1944. október 27-től a vörös hadsereg alakulatai vették igénybe a kollégiumot, és abból 1945. május végén költöztek ki. A gazdaság területéről, valamint a telep egyéb épületeiből véglegesen csak 1946 áprilisában vonultak ki. „*Takarítás, fertőtlenítés és javítási munkák elvégzése után majd 50-80 hallgató költözhét be a kollégiumba. Az épületről 9 db ajtó és 67 db ablakszámny hiányzik. Csak a külső ablaküvegezés helyrehozatalához 314 db ablaküveg szükséges. A kályhákból 27 db hiányzik, 6 db javításra szorul. Az ajtók zárjai és kilincsei eltűntek.*”¹⁴ A tanügyi felszerelésben és berendezésben mintegy 70%, a gazdasági holt leltárban, járművekben 95%, gazdasági gépekben és eszközökben mintegy 30% kár keletkezett.¹⁵ A legtöbb terményt és anyagkészletet, valamint állatot katonai célra igénybe vették. A főiskola vezetése levéllel fordult Hajdú megye és Debrecen főispánjához, amelyben azt kérték: „*...eszközöljék ki a város katonai parancsnokságánál, hogy a szakoktatást szolgáló ingóságok, valamint a vetések, ültetvények, termények ne legyenek elidegeníthetőek a felelőtlen, s esetleg a vörös hadsereg egyenruháját csak bitorló egyének által.*”¹⁶ Májusban elvitték a főiskola utolsó hat igásszekerét is, lekaszálták a homoki lucernafajta kísérleteket, valamint „*...a mai nap folyamán az egyetlen igáslóvunkat világos nappal a nyílt úton kifogták a kocsiból és elvitték, továbbá elvitték minden térítés nélkül 5 db tehenet is.*”¹⁷ – olvasható a levélben.

A debreceni főiskola arról, hogy szervezés alatt áll az agrár egyetem, onnan értesült, hogy értesítést kapott Dr. Doby Géza rektorra történő kinevezéséről. Szóvá tették, hogy a minisztérium a főiskolát nem tájékoztatta az egyetemre vonatkozó tervekről, holott őket is érintik a szervezeti változások.

1945. október elsején alakult meg a Magyar Agrártudományi Egyetem Mezőgazdaságtudományi Kar Debreceni Osztálya.¹⁸ Ennek első osztályelnöke dr. Arany Sándor lett.¹⁹

¹⁴ MNL HBML VIII.13.b 1. cs. 342/1945.

¹⁵ Uo. 210/1945.

¹⁶ Uo. 184/1945.

¹⁷ Uo.

¹⁸ MNL HBML VIII.13.a 1. k. Jegyzőkönyv, 1945. november 9. A 8740/1945. M. E. sz. és az 53.999/1945. F. M. sz. rendelet határozza meg a Debreceni Osztály szervezeti szabályzatát.

¹⁹ Uo. Az 54.714/1945. F. M. sz. rendelet – dr. Arany Sándor megbízólevele. 1923-ban végzett a Műegyetemen vegyészmérnökként. 1932-től a Debreceni Gazdasági Akadémia Kémiai Tanszékének vezetője volt. Többször járt Németországban ösztöndíjjal, ahol a trágyázás és talajjavítás témakörét tanulmányozta. 1946 júniusában eljárás indult ellene (népbírósi perének iratait lásd: MNL HBML. XXV.1. 21. d. 475/1946. sz. alatt). 1947. szeptember 17-én a népbíróság felmentette Arany Sándort az ellene indított néppellenes büntetlben.

3. kép. Dr. Arany Sándor.²⁰

A korábban megbízott igazgatóként tevékenykedő Tóth Mihály kifejtette azon véleményét, hogy ez a rendelkezés a minisztérium részéről nem más, mint az itt maradtakkal szemben a legnagyobb bizalmatlanság megnyilvánulása. A tanári kar egyetértett az új osztályelnök kinevezésével, ahogy mondták: „*magasabb képzettségű személynek kell ellátni ezt a feladatot*”. Ettől kezdve a Debreceni Osztályon megindult egyfajta ellenségeskedés, engedetlenség a korábbi megbízott igazgató vezetésével. 1946 márciusában egy összehangolt támadás indult a kinevezett osztályelnök ellen, a hallgatók, az alkalmazottak és a földhözjuttatottak erőszakkal eltávolították dr. Arany Sándort és néhány vezető beosztású munkatársát.²¹

A Debreceni Osztály úgy látta, hogy minden baj forrása abban keresendő, hogy az agráregyetem átszervezése túlságosan lassan halad, és ez állandó bizonytalan légkört teremt.²² A szakszervezet egy háromtagú bizottságot kért fel az intézet további vezetésére, addig, amíg a vizsgálat megtörténik. Az egyetem rektora a történeteket jogtalanoknak minősítette,²³ az osztályelnök hivatali teendőinek ellátásával Dr. Máthé Imrét²⁴ bízta meg ideiglenes ügyvivőként. A Debreceni Néplap áprilisi számában méltatlan írás jelent meg az osztály ügyeiről „*A volt reakciós vezetők megbénították a pallagi Gazdasági Akadémia munkáját*” címmel.

²⁰ TVNT Arany.

²¹ Dr. Arany Sándor osztályelnök mellett dr. Maday Pál osztályelnöki titkárt, Hunyadi Alajos főtanácsost és Ripka Lajos kertészeti igazgatót érintették az események.

²² MNL HBML VIII.13.a 1. k. Jegyzőkönyv, 1946. március 19.

²³ *Uo.* Benne a 393/1946. sz. rektori leirat.

²⁴ Dr. Máthé Imre 1944 áprilisában került a Kolozsvári Mezőgazdasági Főiskolára, onnan Keszthelyre vezetett az útja. 1945 novemberében helyezték át a Debreceni Osztályhoz.

A volt reakciós vezetők megbénították a pallagi Gazdasági Akadémia munkáját

Miért nem intézkedik a földművelésügyi minisztérium?

A közelmúltban írtunk már arról az áldatlan helyzetről, amely a reakció jóvoltából a pallagi Gazdasági Akadémián uralkodik. A Szakszervezet a napokban vizsgálatot tartott, hogy megszűnjék az a mérhetetlen kárt okozó pangás, ami jelenleg az Akadémián észlelhető.

A Megyei Titkárság és a Nevelők Szakszervezetének vizsgálata megállapította, hogy a jelenlegi áldatlan helyzetet Arany Sándor osztályfőnök; Hunyady Alajos számvetési főtanácsos Rippka Alajos kertészeti igazgató, Sarkadi Kertyus Lajos és Császár Vilmos, az Intézet — volt — vezetői felelősek. A reakciós vezetőket az Intézet fiatal demokratikus tanárai, az aliztek és munkások közös akaratával elmozdították helyeikről. Ők ennek ellenére időnként „betárogatnak” az Akadémiára.

A munkásság még a nevezettek távollétékor bevetette tavaly a 200 holdnyi földet. Aranyék csak aratás után jöttek vissza állásaikba, ennek ellenére minden természetbeni járandóságukat megkapták. A 8—12—24 mázsás gabonát nem önellátásukra fordították. Ugyanakkor a személyzet többi tagja nem részesült ellátásban. De ugyanezek nem részesültek előléptetésben sem, míg

Kertyus Lajos internálása alatt csodálatos módon a VI-ból a IV. fizetési osztályba lépett elő.

A felsorolt vezetők minden vonatkozásban súlyosan antiszociális magatartást tanúsítottak. Császár

Vilmos ezenfelül beszédet mondott Szalasi téri gyűlésén, majd Bécsbe menekült „a nyilasok előtt”. Mindezért most nyilvános rendkívüli főiskolai tanárrá nevezték ki.

Az ügghöz tartozik, hogy a földművelésügyi minisztérium vizsgálatot helyezett kilátásba az ügyben és mindaddig jogtalannak minősít minden intézkedést, ami az intézetben napvilágot lát. De a vizsgálat késik a tavasz pedig múlik s a sok ezer palánta kárba vész, a 200 hold felhasználatlan marad. A sok kár okozója Mészáros Oszkár (állítólag Jaross volt államtitkára), aki személyes okból a földművelésügyi minisztérium részéről a vizsgálat megejtését késlelteti.

A dolgozók nem nézhetik tétlenül a nemzet megkárosítását. A kiszált szakszervezeti bizottság egy háromtagú ideiglenes bizottságra bízta az intézet vezetését a vizsgálat megtörténteig. Ennigyek rossz szemmel nézik. Ugyanezek bizonyára jó szemmel néznek, ha így télen még nagyobb nyomor várna a magyar dolgozókra, mint amilyen az idén várt.

Ha pedig a vizsgálat végre megérkezik a földművelésügyi minisztériumból, a Szakszervezet is részt vállal a pallagi Gazdasági Akadémia reakciójának felszámolásában.

Ennek mihamarabb meg kellene már történnie!

A HETI ELŐFIZETÉS GAZDASÁGOS: a vasárnapi újságot is a közönségi lap árértékéért kapja. **VEGYEN HETI ELŐFIZETÉSI JEGYET.**

4. kép. Debreceni Néplap.

Az agráregyetem is vizsgálatot folytatott az ügyben. A Debreceni Osztály igencsak sérelmezte, hogy a lefolytatott vizsgálat során készült jegyzőkönyvben az itteni helyzetet

röviden csak így jellemezték: „*ázsiai állapotok uralkodnak*”.²⁵ Több tanszék még mindig betöltetlen volt, az áthelyezéseket nem fogadták. A harmadéves hallgatók oklevélét nem a szervezeti szabályzatnak megfelelően állították ki: gazdatiszti oklevél helyett okleveles gazda megnevezés szerepelt a diplomán.²⁶

1946 szeptemberében ismét atrocitások történtek az osztály területén, amikor egy alkalmazott több tanár és a kertészeti igazgató ablakát is beverte. Erős volt a gyanú, hogy nem egyéni akciónál van szó, hanem felbujtották a tett elkövetésére. A vizsgálat során kiderült, hogy így tiltakoztak az angazdaság most kinevezett új vezetője ellen, mert az a múltban nem bánt jól velük.²⁷ Tóth Mihály korábbi megbízott igazgatót áthelyezték, mert őt tették felelőssé az itt történtekért. A vezetés arra a konklúzióra jutott, hogy üzemi bizottság alakításával az ilyen nézeteltérések elsimíthatók lennének. Ez meg is történt 1946 szeptemberében, ennek tagja lett két angazdasági alkalmazott, egy kertészeti alkalmazott, egy altiszt és egy tanár.

1945-ben egy FM rendelet²⁸ arra utasította a Mezőgazdaságtudományi Kar osztályait, hogy a tangazdaságokban alakítsanak ki mintagazdaságokat, ahol a helyi viszonyoknak legjobban megfelelő és legtöbb jövedelmet biztosító gazdálkodást reprezentálják a parasztagazdák számára. Az osztály június végén tárgyalta a rendeletet, és nem javasolták ilyen mintagazdaságok létesítését, helyette inkább szaktanácsadással segítenék a gazdák munkáját.

1946 elején S. Szabó Ferenc államtitkár is meglátogatta a Debreceni Osztályt. Megengedhetetlennek nevezte, hogy az osztálytanács ülésein a tanársegédek és a kertészeti felügyelő is részt vesznek. Vizsgáztatást, szigorlatoztatást tanársegéd nem végezhet, ha ilyen mégis előfordul, akkor a vizsgát érvénytelennek fogják tekinteni. Mivel a Debreceni Osztályon nem volt elegendő minősített tanár, ezért előfordult, hogy a Keszthelyi Osztályról kértek fel szigorlatoztató tanárt. Összességében a Debreceni Osztály szerette volna elérni, hogy nagyobb autonómiát kapjon, kari hatáskörrel működhessen, továbbá minősítsék át az akadémiai és mezőgazdasági főiskolai tanárokat egyetemi tanárokká. Anomáliát jelentett az is, hogy míg a Mezőgazdaságtudományi Kar vidéki osztályain még mindig a mezőgazdasági főiskolák tanulmányi szabályzata volt érvényben, addig a Pesti Osztály a műegyetem szabályzata alapján működött. Debrecenben az alábbi tanszékeken folyt a munka:

1. Általános és Különleges Növénytermesztési Tanszék
2. Állattenyésztési Tanszék
3. Takarmányozástani és Tejgazdaságtani Tanszék
4. Mezőgazdasági Üzemtani Tanszék
5. Mezőgazdasági Számtartástani Tanszék

²⁵ MNL HBML VIII.13.a 1. k. Jegyzőkönyv, 1947. január 10. 1946. szeptember 11-én Lengyel Géza professzor folytatta le a vizsgálatot. Az osztályülés 1947. január 10-én tárgyalta a vizsgálat eredményéről szóló jelentést.

²⁶ Az itteni vezetők úgy ítélték meg, hogy egyébként az akkori viszonyok között használhatatlan és értéktelen diplomát kaptak volna.

²⁷ 1943-ban állítólag azt mondta, hogy akinek nem elég a fejadag, másszon fel az eperfára vagy menjen legelni a Hortobágyra.

²⁸ MNL HBML VIII.13.b 1. cs. 222/1945.

6. Állatbonc- és Élettani Tanszék
7. Mezőgazdasági Növényteni Tanszék és Botanikus Kert
8. Növényélet- és Növénykórtani Tanszék
9. Mezőgazdasági Kémiai Tanszék
10. Mezőgazdasági Kémiai Ipari Tanszék
11. Mezőgazdasági Géptani Tanszék
12. Kultúrtechnikai Tanszék
13. Közgazdasági Tanszék
14. Magán és Kereskedelmi Jogi Tanszék
15. Gazdasági Gyakorlati Tanszék

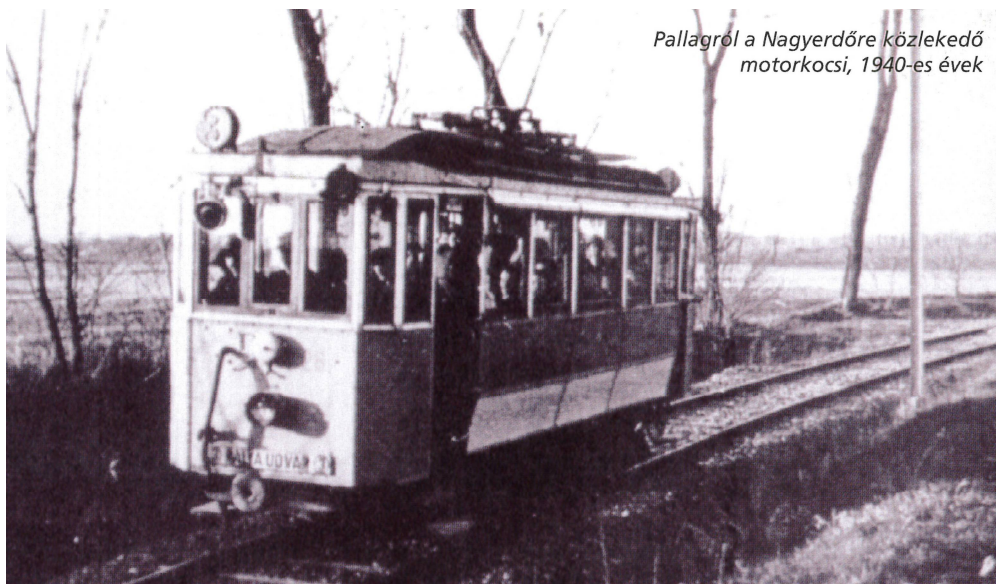
Felvetették egy Agrármeteorológiai Intézet létesítésének a fontosságát is, hiszen minden függ közvetve vagy közvetlenül az éghajlattól és a mikroklimától. A termelékenységet növelni lehetne, ha mindenhová az éghajlatnak megfelelő növényeket ültetnének. Végül 1948 októberében fogadták el a tervet, és kezdték meg az Agrometeorológiai Tanszék szervezését. Ennek első vezetője dr. Berényi Dénes lett. A Debreceni Osztály hallgatói emellett gazdaságtörténet, meteorológia, örökléstan, közigazgatási jog, méhészet és selyemhernyó-tenyésztés, baromfitenyésztés, halgazdaság, piackutatás, üzemi tanácsadás, népies mezőgazdaság oktatása, öntözéses gazdálkodás és a mezőgazdasági fejlesztés különleges kérdései tárgyakból is hallgattak órákat.

A növénytermesztés és állattenyésztés területén speciális feladatokat szántak a Debreceni Osztálynak. A földrajzi környezetéből adódott a sziki műveléssel és öntözéses gazdálkodással kapcsolatos kísérletek folytatása. A Debreceni Osztály saját bevételei a tanügyi díjakból, gazdasági és kertészeti bevételekből, a kollégiumi díjakból és bérszántások bevételeiből tevődött össze. Kezdetben ezt helyben felhasználhatták, majd 1948-tól ezt az összeget befizették egy központi számlára,²⁹ tovább szűkítve ezzel az intézmény pénzügyi mozgásterét. Mivel súlyos anyagi gondokkal küzdöttek, felmerült a 370 g platinakészlet egy részének eladása, és a pénzből állatok és felszerelés beszerzése, de ehhez az egyetem vezetése nem járult hozzá. Kis lélegzethez jutottak, amikor a tangazdaság végre felmentést kapott a beszolgáltatások teljesítése alól.³⁰

A főiskola számára megoldhatatlan problémát jelentett a rossz közlekedés is. A várostól 8 km-re fekvő Pallag csak egy tanya, a civilizációtól távol eső terület lett, miután megszűnt a korábbi villamsközlekedés. Kezdetben egy lovas szekérrel oldották meg a Debrecenbe történő ki- és bejárást, ami naponta háromszor közlekedett. Akik nem fértek fel a fogatra, azok kénytelenek voltak gyalogosan megtenni a 8 km-es távolságot. 1946. szeptember elejétől a Debreceni Helyiérdekű Vasút motorjáratot indított napi három vonattal. Novembertől szénhiány miatt ez is megszűnt. A végleges megoldást az 1947. május végétől újra induló villamsközlekedés jelentette.

²⁹ MNL HBML VIII.13.a 2. k. Jegyzőkönyv, 1948. szeptember 7.

³⁰ *Uo.* 1. k. Jegyzőkönyv, 1946. július 10. A 132.200/1946. F. M. sz. rendelet értelmében a tangazdaságoknak semminemű beszolgáltatást nem kell teljesíteniük.

5. kép. Villamos.³¹

Ha a Debreceni Osztály Tangazdaságának helyzetét vizsgáljuk, az sem volt rózsásnak mondható. 1945 tavaszán a debreceni lapokban megjelent a Földigénylő Bizottság közleménye, amely a földigénylőket Pallagra hívta. Annyit sikerült a tangazdaság vezetőinek elérni, hogy csak a bérleti szerződés révén birtokolt közel 200 hold földterület került kiosztásra. Az akkori vezetés beadványt intézett a városi Földigénylő Bizottsághoz, amelyben az elvett területek helyett kárpótlásul 200 hold erdőt kérnek a szomszédos Nagyerdőből. A Földigénylő Bizottság a főiskola megmaradt 400 holdját is ki akarta osztani, de mivel itt akkor már folyt az oktatás, így ezt sikerült elkerülni.³² Bár „teljes mértékben át vannak hatva a nagybirtok rendszer megszüntetéséről szóló törvény népi értékeket szolgáló szociális szellemétől”, de a tangazdaságnak már nincsenek nélkülözhető területei. Ezen kívül át kellett adniuk a feleslegessé vált gépeket és eszközöket is a földhözjuttatottaknak. Felhívták a gazdák figyelmét, hogy ezek a gépek egyes üzemekben nem használhatóak gazdaságosan, ezért alakítsanak földműves szövetkezetet.³³ A kisgazdák a tangazdaság gépeit és eszközeit bérbe is vehették. 1946-ban a Dohánytermelési Kísérleti Intézet számára kellett átengedniük közel 45 hold területet.³⁴ Szerintük lehetetlen helyzet jött létre azzal, hogy a tangazdaság közepén egy másik gazdaság alakult. Ha a Debreceni Osztály fejlődni akart, az egyedüli terjeszkedési lehetősége a Dohánytermelési Kísérleti Intézet területe lett volna. Azt szerették volna, ha az intézet beolvad az agráregyetembe, és annak Növénytermesztési Tanszékén folytatják tovább a dohánytermelési kísérleteket. Ez valósult meg 1948 végén. A szántók mellett a legelők nagysága a korábbi 69 holdról 12 holdra csökkent. Megmaradt a 22 holdas kertészet, a 9 hold szőlő és 1-1

³¹ <http://villamosok.hu/nza/debrecen/> (Utolsó letöltés: 2016. 09. 20.)

³² A 600/1945. M. E. sz. rendelet 16. §-a alapján az oktatási célt szolgáló földterületet nem lehetett kiosztani.

³³ MNL HBML VIII.13.d 2. cs. Jegyzőkönyv, 1946. június 3.

³⁴ MNL HBML VIII.13.a 1. k. Jegyzőkönyv, 1946. december 4.

hold erdő és nádas terület. Az állatállomány változása még drasztikusabb volt. 1944-ben még 154 állattal rendelkeztek, 1945 elejére 2 bivalyra és 2 ökrre redukálódott ez a szám.

1946-ban vette át a tangazdaság vezetését dr. Kuty László mezőgazdasági főiskolai tanár a korábbi vezetőtől, Tóth Mihálytól.³⁵ Az átadás nem ment zökkenőmentesen, emiatt még General Miklós gazdasági hivatali igazgató is leutazott Debrecenbe, hogy a miniszteri rendeletnek érvényt szerezzen. „*Tóthnak nincs joga az alkalmazottak szociális ügyeinek képviseletét ellátni, és mint ilyen, hangulatot kelteni. Csak arra szolgál, hogy a felettes hatóságokba vetett bizalmat lerombolja és a tömeghangulatot egyéni érdekek szolgálatába állítsa*” – jelentette ki.³⁶ Kuty László szerint a tangazdaság nagyon leromlott állapotban volt még 1947 elején is,³⁷ a földek kizsigereltek, kevés a művelésükhöz szükséges erő. Példaként említette, hogy míg a burgonya termésátlaga 1942-ben még 104 q volt, addig 1946-ban 25 q, 1947-ben is csak 43 q.

A szántóterület 35%-án kenyérgabonát kellett termesztetni, egy miniszteri rendelet értelmében. Ez jelen esetben 100 holdas területet jelentett. Korábban – amikor még nagyobb volt a gazdaság területe (1945 előtt 500 holdon gazdálkodtak) – akkor sem termeltek 60 holdnál nagyobb területen gabonát, mert ez a földet nagyon kizsigerelte. Korábban főként takarmányt és abrakot termesztettek az állatállomány számára. Most takarmányozás szempontjából sem volt rózsás a helyzet, mert széna nincs, csak rossz minőségű kukoricaszár és tavaszi szalma. Abraknak az állatok csöves kukoricát és olajpogácsát kaptak.³⁸ Ha az államnak a magas kenyérgabona-termelés az érdeke, akkor át kell szervezni a tangazdaságot, és csak növénytermesztéssel foglalkozni. Az állattenyésztést le kell építeni, és a földeken csillagfürt zöldtrágyázással kell kiváltani az állati trágyát.

A tangazdaságon belül a kísérleti tér még mostohább elbánásban részesült. Itt a földterület jelentős része nem volt megművelve, holott ez a terület szolgálta volna az oktatás és bemutatás célját.

1946 novemberében érkezett a hír, hogy a Martonvásári Tangazdaság átadna 40-50 db borzderes szarvasmarhát és 10 db mangalica anyakocát, valamint 20-30 db birkát.³⁹ Nagyon örültek, mert így végre megfelelő állatállományhoz juthattak, amely az itteni mostoha viszonyokat jobban tűrte. Egyedül a birkákra nem tartottak igényt, mivel ilyen kis létszám mellett nem lett volna kifizetődő a tartásuk. Ezek mellé vásároltak 1948-ban még 3 borzderes szarvasmarhát, 2 magyar fajtájú ökröt, 2 nőiust igáskancát és egy mangalica kant. 1949 elején a tangazdaság oktató méhészeti felszerelést és 100 méhcsaládot kapott. Az 1949-es üzemtervben célként az állatállomány növelését, tenyészállatnevelést, a takarmánytermesztés fokozását, továbbá a burgonya- és dohánytermesztés fokozottabb felkarolását nevezték meg.⁴⁰

³⁵ Tóth Mihály 1943. június 9-én Kolozsvárról áthelyezéssel került a Debreceni Gazdasági Akadémiához. Itt a Gyakorlati Tanszék vezetésével bízták meg. 1945. december 31-én nevezték ki a mezőgazdasági főiskola nyilvános rendkívüli tanárának. Ő volt a Debreceni Mezőgazdasági Főiskola első megbízott igazgatója.

³⁶ MNL HBML VIII.13.d 1. k. Tangazdasági Bizottsági Jegyzőkönyv, 1946. szeptember 25.

³⁷ Uo. Tangazdasági Bizottsági Jegyzőkönyv, 1947. január 17.

³⁸ Uo.

³⁹ MNL HBML VIII.13.d 1. k. Tangazdasági Bizottsági Jegyzőkönyv, 1946. november 4.

⁴⁰ MNL HBML VIII.13.d 2. cs. 1077/1949. Tangazdaság üzemterve.

A kertészet állapota még ennél is rosszabb és elhanyagoltabb volt, ahogyan Cserei Lajos kertészeti vezető beszámolójából kitűnt.⁴¹ Ő 1946 májusában vette át a kertészetet, amelynek nagysága 22 holdat tett ki. A terület mintegy kéthektáros része volt gyümölcsös, különböző korú gyümölcsfával beültetve. Az összesen 1775 gyümölcsfa nagy része beteg volt és kártevőktől szenvedett. (Főleg alma, emellett még nagyobb számban körte, szilva és dió). A kertészet átszervezése során a célkitűzéseik: egy kisebb területen magasabb belterjességű gyümölcsös létesítése, főleg alma és körte fajtákkal; egy nagyobb területen közepes belterjességű kereskedelmi gyümölcsös és egy gazdasági gyümölcsös létesítése mindenféle gyümölccsel. A régi fák kivágása fokozatosan történhet meg, mivel a fenti terv megvalósításához évekre lesz szükség. Szőlőt két holdon termesztettek, az egyiket borszőlőt a másikon csemegeszőlőt. Feladatként foglalmazták meg a hiányzó tőkék pótlását és a termőterület nagyságának a növelését, mert csak így válhat lehetségessé a borászat gyakorlati oktatása. 1947 októberére már hat hektáron foglalkoztak szőlőtermeléssel, és Kecskemétről rendeltek olaszrizling szőlődugványokat.⁴² 1949-ben már 6948 szőlőtőkével rendelkezett a gazdaság.⁴³ A zöldségtermelés 1946-ban még külterjes, a megfelelő felszerelés hiánya miatt. 1947 végére itt is javult a helyzet, mert megjavították az öntözőberendezést (Keglevits-féle öntözőberendezés), és a növényházat is rendbe hozták. Az agráregyetem a Debreceni Osztályt bízta meg 1946-ban a Bolza Pál féle Szarvasi Botanikus Kert átvételével és gondozásával. 1948. december 15-től a Szarvasi Botanikus Kert kezelési joga az agráregyetem Kert- és Szőlőgazdaságtudományi Karához került át.⁴⁴

Az osztály gazdálkodása fennállásának négy éve alatt folyamatosan deficitese volt. Ők ezt azzal magyarázták, hogy a tangazdaság 240 hold területe kicsi a többi osztály tangazdaságához viszonyítva. Ugyanis itt a földreform során a várostól bérlet gyanánt kapott 200 hold földet kiosztották, míg a többi osztály földterülete még nőtt is a földbirtokreform során. A tangazdaság mellett kísérleti tér, kertészet, baromfitelep, méhészet és selyemhernyótelep működött.⁴⁵

A kollégium felszerelése is komoly háborús károkat szenvedett. Szerették volna elérni, hogy Óvár visszaadja a korábban oda szállított, és ott maradt kollégiumi bútorokat és felszereléseket. A debreceniek hiába tiltakoztak, hogy a hallgatók szalmazsákokon fekszenek, nincsenek bútorok, a felszerelést – ágyneműt, tányért, evőeszközöket – magukkal kell hozniuk a beköltözés alkalmával. Az Óvári Osztály elérte, hogy végleges használatra ők kapják meg a kollégiumi felszerelést, a debreceniek pedig egy jelképes összeghez jutottak, amiből pótolhatták a hiányokat. Nem volt megoldva a kollégium fűtése sem; 1947 elején azért halasztották el a félév kezdetét, mert a vízvezetékek elfagytak, és javítani kellett őket. A hallgatóktól világítási és fűtési hozzájárulás címén díjat szedtek, ezen kívül a menza működéséhez természetbeni hozzájárulást kértek (havonta 1 kg zsír vagy 1,5 l olaj, 5 kg liszt).

1946 novemberétől a hallgatók és a személyzet orvosi ellátása oldódott meg, mivel hetente kétszer 2 órás rendelést tartottak Pallagon. Az 1946/47. tanévtől a Mezőgazda-

⁴¹ MNL HBML VIII.13.d 1. k. Tangazdasági Bizottsági Jegyzőkönyv, 1946. november 4.

⁴² Uo. Tangazdasági Bizottsági Jegyzőkönyv, 1947. október 10.

⁴³ MNL HBML VIII.13.d 2. cs. Kertészet 1949. évi üzemterve

⁴⁴ MNL HBML VIII.13.a 2. k. Jegyzőkönyv, 1948. december 15.

⁴⁵ Uo. Jegyzőkönyv, 1947. szeptember 15.

sági Kar Debreceni Osztályának hallgatói diákjóléti szempontból a Debreceni Tudományegyetem Diákjóléti Hivatalának hatáskörébe tartoztak. A Diákjóléti Bizottságba egy tanárt és egy hallgatót delegálhattak. 1948 elején a Pallag-pusztai Kollégium csatlakozott a Magyar Kollégiumi Egyesülethez. A miniszter ekkor még magyarázatot kért, de szeptemberben már ő az, aki átadta a népi kollégium kezelésébe a diákokthon helyiségeit és felszerelési tárgyait.⁴⁶ A menzát is ők üzemeltethették, ahol most már nemcsak a kollégisták étkezhettek. Ezzel egy időre megoldódott a városból kijáró hallgatók és tanárok problémája, akik eddig kénytelenek voltak ebédidőben visszautazni a városba.⁴⁷ A korábban vázolt közlekedési viszonyok mellett ez igen sok nehézséget jelentett számukra. 1948 májusában kaptak egy rádiót, amit végül az ifjúsági menza éttermében helyeztek el, hogy a hallgatók hallgathassák a falurádiót, és tanuljanak belőle.⁴⁸ 1948 júniusában megalakult a MEFESZ helyi csoportja is.

A beiratkozott hallgatók létszáma általában 160 és 260 fő között mozgott. A hallgatók heti óraterhelése az alábbiak szerint alakult:

I. évfolyam	I. félév	23 elméleti óra	13 gyakorlati óra
	II. félév	20 elméleti óra	15 gyakorlati óra
II. évfolyam	I. félév	25 elméleti óra	8 gyakorlati óra
	II. félév	24 elméleti óra	12 gyakorlati óra
III. évfolyam	I. félév	26 elméleti óra	11 gyakorlati óra
	II. félév	n. a.	n. a.
IV. évfolyam	I. félév	28 elméleti óra	16 gyakorlati óra
	II. félév	n. a.	n. a.

Az első szigorlat tárgyai kémia, növénytan, állattan és társadalomtörténet voltak. A második szigorlaton biológiából, talajtanból, közgazdaságtanból és géptanból szerzett ismeretekről kellett számot adni.⁴⁹ Az első és második évfolyam hallgatói már az új (egyetemi) tanulmányi rend szerint tanultak, míg a felsőbb évesekre még a főiskolai tanrend vonatkozott. Az új szabályzat szerint a hallgatók III. évfolyamon szakosodhattak állattenyésztési és növénytermesztési szakokra. 1948 végén a MEFESZ Debreceni Csoport Mezőgazdász Köre beadványt intézett az osztály vezetéséhez, amelyben a laza tanfegyelmet bírálták. Azt kérték, hogy az oktatók vegyék szigorúbban a tanulmányi szabályzat követelményeit, s aki nem tartja be, annak a hallgatónak érvénytelenítsék a félévét. A tanári kar természetesen örült, hogy az ifjúság az egyetemi tanulmányokat kezdte komolyan venni.

Az első támadás akkor érte a vidéki osztályokat, amikor az agráregyetem rektora memorandumot küldött az új földművelésügyi miniszternek a Mezőgazdaságtudományi Kar dékánjának tudta nélkül. Egy ellenmemorandumban kinyilvánították, hogy soha ilyen nagy szükség nem volt még a vidéki osztályokra, mint a földreform idején. Igaz, hogy az osztályok egymásközi és a karral történő érintkezése a távolság miatt nehézkes

⁴⁶ MNL HBML VIII.13.a 2. k. Jegyzőkönyv, 1948. szeptember 7.

⁴⁷ Uo. Jegyzőkönyv, 1949. március 10.

⁴⁸ Uo. Jegyzőkönyv, 1948. június 17.

⁴⁹ Uo. Jegyzőkönyv, 1948. szeptember 7.

volt. Tisztában voltak azzal is, hogy a tanszékek vezetői még mindig nincsenek kinevezve, de ez orvosolható lenne azzal, ha a vidéki osztályok kari hatáskört kaphatnának. Felmerült esti tanfolyamok szervezésének a kérdése is. A Debreceni Osztály vonatkozásában az agráregyetem városon kívüli fekvése, a rossz közlekedési viszonyok, a kollégium és menza nem megfelelő viszonyai miatt ez nem volt kivitelezhető.

Debreceni osztályelnökök: Az 1946/47. tanévben nem volt választott elnöke a Debreceni Osztálynak, egy megbízott adminisztrátor látta el a hivatali teendőket dr. Tamás Ferenc⁵⁰ főiskolai nyilvános rendkívüli tanár személyében. Az 1947/48. tanévre dr. di Gleria János⁵¹ egyetemi nyilvános rendes tanárt választották meg.

6. kép. Dr. Di Gleria János.⁵²

1948/49. tanév választott osztályelnöke Svastits Géza⁵³ egyetemi nyilvános rendes tanár lett.

⁵⁰ Dr. Tamás Ferencet 1946 februárjában helyezték át Keszthelyről Debrecenbe. Közgazdaságtant, statisztikát, társadalomtörténetet oktatott.

⁵¹ Dr. di Gleria János kísérletügyi főigazgató helyettes tanári minőségben került a Debreceni Osztályhoz 1946 októberében. Kezdetben a Talajtani Tanszéken tanított, majd 1947 februárjában nevezték ki a Kémiai Tanszék vezetőjének egyetemi nyilvános rendes tanárként.

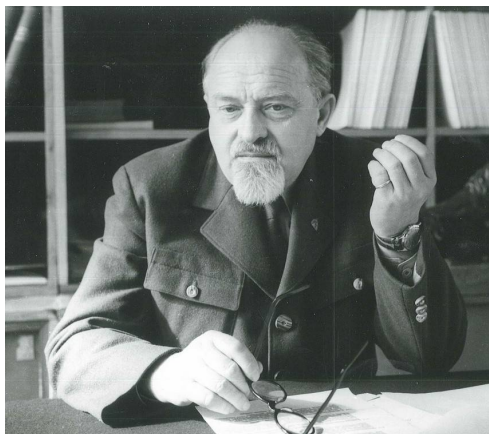
⁵² <http://szombathelypont.hu/latnivalok/nevezetes-polgarok/di-gleria-janos.3771/> (Utolsó letöltés: 2016. 09. 20.)

⁵³ Dr. Svastits Géza okleveles építész-mérnök 1947 februárjában kapta meg kinevezését a Debreceni Osztályhoz a Kultúrtechnikai Tanszék egyetemi nyilvános rendes tanáraként. Korábban Keszthelyen építészként tevékenykedett, majd 1931-től a Keszthelyi Gazdasági Akadémia alkalmazásában állt.

7. kép. Svastits Géza.⁵⁴

Az utolsó évben már nem tudtak osztályelnököt választani az egyetemi nyilvános tanárok közül, mert mindösszesen ketten voltak, és ők már betöltötték ezt a tisztséget korábban. Emiatt kivételesen engedélyezték, hogy az osztály élére egyetemi nyilvános rendkívüli tanár kerüljön Anghi Csaba⁵⁵ személyében.

8. kép. Anghi Csaba.⁵⁶

⁵⁴ VMÉL Svastits.

⁵⁵ Dr. Anghi Csaba Geyza a Mosonmagyaróvári Akadémián szerzett gazdasági oklevelet. 1930 és 1947 között a főváros alkalmazásában állt. Először az Állatkert Emlős Osztályának vezetője volt, majd mint közvéleményezési felügyelő dolgozott. 1947 februárjában kapott kinevezést a Debreceni Osztályra, a Különleges Állattenyésztési Tanszékre.

⁵⁶ www.zooobudapest.com/rolunk/hirek/ujra-szakmai-alapokon (Utolsó letöltés: 2016. 09. 20.)

A Debreceni Osztályon 1949 márciusában megalakították az Észak-Tiszántúli Mezőgazdaságtudományi Kutató Munkaközösséget 5 csoporttal.⁵⁷ Feladatuknak az Észak-Tiszántúl, a Nyírség és a Hortobágy mezőgazdasági problémáival való foglalkozást jelölték meg. A munkaközösségek az alábbiak voltak:

1. növénytermesztéstudományi
2. állattenyésztéstudományi
3. gazdaságtudományi
4. talajjavítás- és vízgazdálkodástudományi
5. agrobiológiai

A Hortobágyon öntözéses kísérleteket folytattak, továbbá a homoki talajon fajtaösszehasonlító (dohány, paradicsom, káposzta, burgonya, szója, borsó) kísérleteket végeztek. A Földművelésügyi Minisztérium a Hortobágyon létesítendő két kísérleti öntözőtelep felállításával kapcsolatos kísérletes vizsgálatok elvégzésével bízta meg őket. Az alábbi kérdésekre keresték a válaszokat a kísérletek során:

Milyen az egyes talajok vízvezető és víztartó képessége? Az öntözés hatása a talajok tápanyag gazdálkodására? Milyenek a klímázási viszonyok, hogyan lehet védekezni az öntözés okozta tápanyagvesztés ellen? Mennyit kell öntözni az egyes talajokat az optimális viszonyok eléréséhez? Melyik öntözéses eljárás a jó (árasztás, permetezés, barázdás öntözés)? A szikjavító eljárások hogyan befolyásolják a talaj tápanyag-gazdálkodását?⁵⁸

1949. március 17-én rendkívüli osztályülést hívtak össze, mert a minisztériumból rendelet érkezett azzal az utasítással, hogy azt délben bontsák fel. A földművelésügyi miniszter a Debreceni, Keszthelyi és Mosonmagyaróvári Osztályok működését 1949. március 17-én 12 órakor beszüntette.⁵⁹ A Budapesti Osztály tovább működhetett. Az intézkedést azzal indokolták, hogy a vidéki osztályokon viszonylag kevés a hallgató, így a nagy költséggel fenntartott osztályok működése nem gazdaságos. A professzorok és alkalmazottak új beosztásáról, továbbá a gazdasági ügyek rendezéséről a későbbiekben történt intézkedés. A rendelet értelmében a tanszékek továbbfolytatták a megkezdett tudományos munkát. A hallgatókat Budapestre irányították át.

Úgy tűnt, hogy Debrecenben hosszú idő után megszűnik a mezőgazdasági képzés. Szerencsére ez a pauza nem tartott sokáig, mert 1953-ban már más helyen és más feltételek mellett újrászervezték a mezőgazdasági felsőoktatást.

⁵⁷ MNL HBML VIII.13.f 1. k. Jegyzőkönyv, 1949. március 30.

⁵⁸ *Ua.* Jegyzőkönyv, 1949. március 31.

⁵⁹ MNL HBML VIII.13.a 2. k. Jegyzőkönyv, 1949. március 17. Az FM 55.555/1949. sz. rendeletének végrehajtásáról szól a leirat.

Források

MNL HBML	Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltára
VIII.13.a	Magyar Agrártudományi Egyetem Mezőgazdasági Kara Debreceni Osztálya iratai. Tantestületi iratok.
VIII.13.b	Magyar Agrártudományi Egyetem Mezőgazdasági Kara Debreceni Osztálya iratai. Dékáni Hivatal iratai.
VIII.13.d	Magyar Agrártudományi Egyetem Mezőgazdasági Kara Debreceni Osztálya iratai. A Tangazdaság iratai.
VIII.13.f	Magyar Agrártudományi Egyetem Mezőgazdasági Kara Debreceni Osztálya iratai. Az Észak-Tiszántúli Mezőgazdaságtudományi Kutató Munkaközösség iratai.
XXV.1.	A Debreceni Népbíróság iratai.

Szakirodalom

Dr. Fürjné 2008.	140 éves a debreceni gazdasági és agrár-felsőoktatás. 1868–2008. Szerk.: Dr. Fürjné Rádi Katalin. Debrecen, 1998. <i>http://portal.agr.unideb.hu/media/140_eves_878.pdf</i> (Utolsó letöltés: 2016. 09. 20.)
TVNT Arany.	Dr. Arany Sándor [szócikk]. In: Példaképeink, a Talajtan, a Mezőgazdasági Vízgazdálkodás, és a NövényTermesztés tan tudományterületein maradandót alkotott magyar Professzorok Arcképcsarnoka. Magyar Tudományos Akadémia Agrártudományi Kutatóközpont Talajtani és Agrokémiai Intézet. Bp., 2015. <i>http://mta-taki.hu/hu/keptar/tvnt-professzori-arckepcsarnok</i> (tvnt_professzori_arckepcsarnok.pdf) (Utolsó letöltés: 2016. 09. 20.)
VMÉL Svastits.	Svastits Géza [szócikk]. In: Veszprém Megyei Életrajzi Lexikon. Főszerk.: Varga Béla. Veszprém, 1998. <i>http://www.ekmk.hu/lexikon/talalatok3.php?beture=SVASTITS%20G%C3%A9za</i> (Utolsó letöltés: 2016. 09. 20.)

Ágnes Tóth

What do the Archival Sources Tell Us? – The History of the Debrecen Department of Agronomy of The Hungarian Agricultural University (1945–1949)

At the end of 1944, Debrecen became the capital of the country for the second time. The Provisional National Assembly was summoned here, and it established the Provisional National Government. The Provisional National Government's Regulation No. 8740/1945 M.E decided to set up the Hungarian Agricultural University. The university was established in Budapest with four faculties. One of the provincial departments of the Faculty of Agriculture opened in Debrecen on 1 October 1945. The Department of Debrecen faced great difficulties due to serious damages in the appliances as a result of the war. The department was in a constant financial deficit over the four years of its existence. Next to the farm, an experimental field, a horticulture, a poultry farm, an apiary, and a silkworm colony operated. The number of students registered in the department usually ranged from 160 to 260 people.

In the Department of Debrecen, The North of Tiszántúl Agricultural Science Research Community was formed with five groups in March, 1949. The Minister of Agriculture terminated the operation of the departments in Debrecen, Keszthely and Mosonmagyaróvár at 12 o'clock on 17 March 1949. This measure was explained by the fact that the countryside departments had a relatively small number of students, therefore, supporting the operation of the high-cost departments was not economical. After a long time, the agricultural training terminated in Debrecen.